

Kuşak-Yol Projesi: Pakistan Örneği

Belt-Road Project: Pakistan Example

Ph.D. candidate Serhat Hışırlı [ID 0000-0002-5701-5903](#)

Prof. Dr. Emine Fırat [ID 0000-0003-1314-5607](#)

Assoc. Prof. Dr. Gülay Tamer [ID 0000-0002-7897-1603](#)

Abstract

In our study, we will try to bring an overview of the relationship between Western and Eastern societies in terms of power struggle through China's road and belt project and Pakistan's situation in this project in today's world, which is rapidly moving towards bipolarity. In our study, Pakistan and Debt Diplomacy will be examined within the scope of the Belt-Road project. It will be tried to evaluate how the process works in Pakistan and to analyze the results of this process and the possibility of encountering similar results for other countries. As a result of debt diplomacy, the concessions and gains of Pakistan will be interpreted within the scope of cost-benefit analysis, and it will be tried to reach conclusions for other countries.

1 Giriş

Tarih boyunca toplumlar arasındaki en önemli bölümlenmelerden biri de doğu ve batı toplumları şeklinde olmuştur. Bu bölümlenme esas itibarıyla Yunan ve Pers uygarlıklarının karşılaşmasından beridir devam etmektedir. Zaman zaman iki toplumda karşdakini, ötekini barbarlıkla medeniyetten uzan olmakla hatta ahlaki değerlerden uzak olmakla suçlamıştı. Bugün halen felsefe dünyası dahil birçok çevrede bu ayırım geçerliliğini korumakta ve iki toplum arasındaki bariz farklılıklara dikkat çekilmektedir. En temel karakteristik özelliklerden biri de Batı'nın daha bireysel, Doğu'nun daha ziyade kooperatif yapıda olduğu yönündedir.

Bugün geldiğimiz noktada dünya ticaretinin çok büyük oranı mal ve hizmet ticareti yanında sermaye hareketlerinden müteşekkildir. Ekonomist Ercan Kumcu'ya göre küresel düzeyde ülkeden ülkeye dolaşan uluslararası sermaye akımının dünya milli gelirinin 10 katına çıktığı tahmini yapıldığını naklediyor. Bir diğer önemli ekonomist Ramazan Kaan Kurtoğlu'na göre bu hareketlerin çok büyük bir kısmı türev ürünler yani reel karşılığı olmayan ürünlerdir. Bu durum dünyanın bir neo-liberal kumarhaneye çevrildiği yönünde eleştirilerin başlıca dayanaklarından biridir ve bu eleştiri sıkça yapılmaktadır. Bu durum özellikle tasarruf açığı olan, kalkınma ve büyümede dış finansman ihtiyacı yüksek ülkeler için kısa vadeli sermaye hareketlerinin aşırı oynak olduğu, giriş çıkışların yoğun olduğu dönemlerde çok önemli sorunlara neden olmaktadır. Bu olumsuzluğun engellenmesi için Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının (DYSY) ülkeye çekilmesi ve know-how şeklinde bilgi ve sermaye çekilmesi çok daha fazla önem kazanmaktadır. Bu gelen sermaye ve know-how'ın ülkeye yararlı olması için kesinlikle kamu yönlendirmesi ve denetiminde olması elzemdir (Karaçor-Fırat, Hışırlı 2022:1).

Bununla birlikte önemli olan bir diğer nokta artık yapılacak bu tarz yatırımlarda Bir konuşmasında ABD (Amerika Birleşik Devletleri) Hazine Bakanı Janet Yellen'ında belirttiği gibi DYSY'nda dost ülke-friendship kavramı daha çok ön plana çıkacaktır, nitekim yine Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'in Rusya-Ukrayna savaşından itibaren belirttiği gibi müttefik ülkelere ticarete ayrıcalık sağlanacaktır. Konuya bir diğer örnek Çin'in yaptığı DYSY'nda veya borç verirken uyguladığı politikalarda benzer unsurları daha çok ön plana çıkarmasıdır.

Bir yönüyle birbirine Asur ticaret kolonilerinden veya Frigya deniz taşımacılığı ve ticaret yollarında beridir yaklaşan bu kültürler diğer bir taraftan aynı evde büyüyen iki kardeşin kendi çekirdek kişiliğini koruması gibi doğu ve batı olarak da ayrılmaktadırlar. Tarihsel perspektifte Pers ve ardılları Doğu, Yunan-Roma Batı olarak ayrımlanmaktadır. Birine erk, erkeksi özellikler atfedilirken diğerine dişi-eril özellikler atfedilmekte ve iktidar mücadelesi verilmektedir. Bu iktidar, bu var olma mücadelesi, bu ilişki çoğu zaman çok kanlı kavgalara sebep olmuştu, mesela 'Truvalı Helen' hadisesi Doğu-Batı'nın bu ilişkisinde önemli bir kırılma olduğu gibi, Çanakkale zaferinden sonar Mustafa Kemal Atatürk'ün Truva'nın intikamı şimdi alındı demesi, Sakarya zaferinden sonra Batı karşısında doğunun geri çekilişi son buldu demesi konuya getirdiği bakış açısıyla zikredilmelidir. Bu ayırım bugün bir kez daha gündemdedir ve saflar sıkışmaktadır. Hatta Türkiye Cumhuriyeti İçişleri eski bakanı Süleyman Soylu'ya göre Doğunun çağı başlamaktaaydı. Bazı prestijli araştırmalarda (Goldman Sachsinki vb) 2050 yılında Çin'in Amerika Birleşik Devletleri'ni geçerek dünya liderliğini-ekonomik büyüklük olarak alacağı tahmin edilmektedir. Doğu ve Batı arasındaki bölünmenin artarak devam edeceği çeşitli süreçlerden görülebilmektedir.

Çin'le olan ilişkilerinin gerilmesine-gerilemesine paralel 5 büyük teknoloji şirketi de denilen, Meta, Amazon, Microsoft, Apple, Google şirketleri önemli yatırımlarını Hindistan'a kaydırmakla adeta tehdit etmektedir. Ekonomist Ramazan Kurtoğlu'nun birçok çalışmasında vurguladığı üzere bu 5 büyük teknoloji şirketinin adeta ikizleri (Alibaba, Tik-Tok, We-Chat-Huawai...) Çin'de de bulunmaktadır.

2 Doğu ve Batı

Doğu ve Batı arasındaki binlerce yıldır var olan ilişkilerde güç-hakimiyet merkezi bir çok kez el değiştirmişti. Nitekim Sanayi Devrimi öncesi uygarlığın merkezi Doğu iken daha sonra Batı'ya kaymıştır.

Jared Diamond Tüfek-Mikrop ve çelik kitabında bu kaymayı ele almış, Batı'nın dünyayı kendi perspektifi yörüngesinde nasıl yöneltmeye başladığını dile getirmişti. Batı önüne çıkan sistemleri kendi perspektifinde değiştiriyor, etki alanı altına alıyor, çoğu kez de sömürgeleştiriyordu. Özellikle sanayi devriminin başladığı yer olan Büyük Britanya güneş batmayan imparatorluk kuruyor tüm dünyada birçok bölgeyi kolonileştiriyordu. Bazı sistemler Donald Quataert'in Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa İktisadi Yayılımı ve Direniş kitabında dile getirdiği gibi bu sömürgeci yayılmaya karşı direnç gösterebilirken Hindistan gibi sistemleri bu karşı koyuş için zamanın geçmesini beklemeleri gerekecekti (Hışırlı,2023).

Batı kültürünün yayılmasına diğer kültürlerin verdikleri reaksiyon farklı farklı oldu ve Arnold J. Toynbee'ninde belirttiği gibi buna karşı Ruslar ve Türklerin verdiği tepki batı tarzı subaylar yetiştirmek oldu (Toynbee, 2002:26). Nitekim Japonya gibi ülkelerde çareyi ordusunu Batı tarzı modernize etmekte buldu.

Bugünkü dünyanın Batı'ya bakış açısı 'Batı'nın modern zamanların en saldırgan ülkesi' olduğu yönündedir. Ruslar, Afrikalılar, Asyalılar genel bir toplum olarak Batılılara, aralarında fark gözetmeden 'Frank sürüsü' demektirler. Dünyanın Batı tecrübesi, 1945 yılına kadar 450 yıllık bir zaman kesiti için hüküm veren tarafın Batı olduğu yönündedir. Bütün bu zaman dilimi içerisinde Dünya'nın Batı deneyimi, Batı'nın her zaman saldırgan konumda olmasıdır. Rusya ve Çin tarafından olaylar bugün itibarıyla tersine döndürülmüşse de, bu durum İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar başlamamış bir hikâyenin yeni bir bölümüdür. Batı ilk kez On Altıncı asırda batılıların akın akın İslam'a girmesiyle başlayan parçalanma sürecinin hemen hemen kapanmasından sonra, aynı şekilde bir kez de Komünizm tehdidiyle sarsılmıştır (Toynbee, 2002:25).

Dünyayı iki kutuplu olarak algılamak esasen Sovyet Rusya ve ABD ilişkisinden de kalma bir alışkanlıktır bugünkü dünya için, her ne kadar iki kutbunda ana ideolojileri olan komünizm ve kapitalizm sanayi devrimi İngiltere'sinden çıkmış olsa da, 1970'lere gelindiğinde ABD belki de kendisine ve dünyaya bir 'bir milyoncu' vermek için Çin'i belli koşullarda geliştirmek için ünlü Çin lideri Deng Xiaping ülkeyi uluslararası büyük şirketlere açmasıyla ikinci kutup olarak ABD'nin karşısında konumlanmaya başladı. Bugün gelinen noktada ABD ve Batı her ne kadar Çin üzerinden ilerlemek istese de Rusya önemli bir oyuncu olarak oyunda durmakta ve Hindistan'da Batı tarafından kollanıp korunmaktadır. Bugün Apple, Microsoft vb şirketlerin yatırımları için Çin ve Hindistan rekabet halindedir. Ekonomist Ramazan Kurtoğlu'nun çeşitli konuşmalarında dile getirdiği üzere bunların hepsi akrabadır ve birbirlerine kız alıp vermişlerdir. Küresel oligarşi küresel bir hegemonya ve 1984 George Orwell tarz bir dijital diktatörlük peşindedir, şirket sosyalizmi peçesi, paravanı arkasında.

Çin ile Hindistan, 2. Küreselleşmenin (küreselleşme kavramının içerdiği kapsam aynen 1.Sanayi Devrimiyle ortaya çıktığı içindir ki sık sık buna 1. küreselleşme, 1990'larda SSCB'nin de dağılması ve "tek kutuplu dünya"nın ortaya çıkmasıyla ivme kazanan sürece de 2. küreselleşme denilmektedir) ana motoru olan kısa vadeli sermaye hareketleri serbestliği dışında kalarak, gelişmekte olan dünya içinde sıçramayı öteki Asya Kaplanlarıyla beraber başardılar. Ayrıca, yüksek nitelikli, düşük ücretli emek yığınları vasıtasıyla dolaysız yatırımların her türlüünü aldılar; çok uluslu şirketlerin "outsourcing" alanı haline gelerek vasıflı işçilerine, özellikle ileri teknoloji alanında, istihdam oluşturabildiler. Elektronik devrimle gelen bilgisayar, bu ülkelere inanılmaz yollardan istihdamı artırma, gelir kazanma olanakları veriyor (Amerikan şirketinin muhasebe işlerini Hindistan'da yaptırması gibi). Ama diğer yandan ABD'de işçilerin ve nitelikli emeğin iş kaybetme riski bunları tepki göstermeye itiyor. Yani, globalleşme, gelişmiş ülkeler gibi gelişmekte olan ülkelerde de bunların bir kısmını doruğa taşıırken, değişimi aynı hızda izleyemeyenleri tabana gönderiyor; aynı dönüşüm toplumların bünyesinde de oluyor (Kazgan 2012:17).

Tarihe Afyon Savaşları olarak geçen hadiselerden sonra on altıncı yüzyıl ve bugün dünya ticaretinde-politikasında önemli rol oynayan Rockefeller ve Rothshild ailesiyle hanedandan kız alıp verme usulüyle akraba oldular ve hatta City of London Bankerleri/Rothshildler 1845ten beri Çin'e hâkimler ve Mao'yu/Çin komünist partisini finanse ettiler. Bugün ise tepe yönetimde bulunan beş sivil general bu aileyle doğrudan bağlantılıdır ve Çin yönetiminde gerçek söz sahipleridir (Kurtoğlu, 2020).

Ünlü akademisyen-yönetici-ekonomistin bu yorumu doğrumu dur, değil midir tam anlamıyla bilmek için araştırma yapmak gerekmektedir, yalnız şu rahatlıkla denilebilir ki Hong Kong'un Güneş Batmayan İmparatorluğa verilisinden bu yana Çin'ini idareci sınıfında Büyük Britanya ve Birleşik Devletlerin payı açık, Kabul edilmiş bir gerçektir. Artık Çin'in dünya ticaretindeki payı gün geçtikçe yükselmektedir ve geldiğimiz noktada Çin dünyanın ikinci büyük ekonomisi, en fazla cari fazla veren ülkelerden birisidir ve bu cari fazlaları genellikle etkisini yükseltmek arzusunda olduğu Afrika-Güney Amerika ve buna benzer ülkelere borç vermek ve onlarla bağlarını artırmak için kullanmaktadır. Bir ekonomik tetikçinin itirafları kitap serisinde John Perkins'inde dile getirdiği üzere bugün konuştuğumuz ülkelerde Çin ABD'den daha çok öne çıkan bir borç veren olarak tanınmaktadır. Hatta 2050 yılında ABD'yi geçerek dünyanın birinci büyük ekonomisi olması bazı araştırmalara göre ihtimal dahilindedir. Birçok akademisyene göre Batı'nın dünya liderliği sona ermiştir ve yeniden Doğu'nun liderliği start vermiştir (Hışırlı, Fırat, Karaçor, 2022:3).

2.1 Çin'in Yol ve Kuşak Projesi

Tarihi İpek Yolu'nun, eski değerini yitirmesi sonucunda bir çok ülke eski değerini yitirdi ve bundan olumsuz etkilendi ve bu ülkelerden birisi de Çin oldu. Çin 1970'lerden beridir dünya sahnesindeki ağırlığını artırmaya ve eski şaşalı günlerine dönmeye başladı. Dünya üstündeki etkisini yükseltmek arzusunda olan ve ülke dışına yönelen Çin, bunu sağlamak için birçok politika, proje üretti, bu politika, projelerin en önemlilerinden biri de 'Yol ve Kuşak' projesi oldu. Proje esas itibariyle kadim İpekyolu rotasının demiryoluyla yeniden canlandırılması temelinde yükselmektedir (Hışırılı, Fırat, Karaçor, 2022:3).

KYG (Kuşak ve Yol Girişimi), Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından bir vizyon olarak 2013 yılında açıklanmış, sonrasında 28 Mart 2015 tarihinde Çin Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu tarafından açıklanan eylem planı ile birlikte resmîyet kazanmıştır. 21. Yüzyıl'ın şu ana kadar en kapsamlı uluslararası ekonomik programı olarak tanımlanan girişim ile Asya ile Avrupa arasındaki bağlantıların, demiryolu, karayolu, liman, dijital altyapı ve enerji altyapısı üzerinden kuvvetlendirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla KYG her şeyden önce güzergâh üzerindeki ülkelerin kendi içerilerindeki altyapının geliştirilmesi ve sonra da bu ülkeler arasındaki bağlantıların altyapısının kuvvetlendirilmesine yönelik bir girişimdir (DEİK, 2022:19).

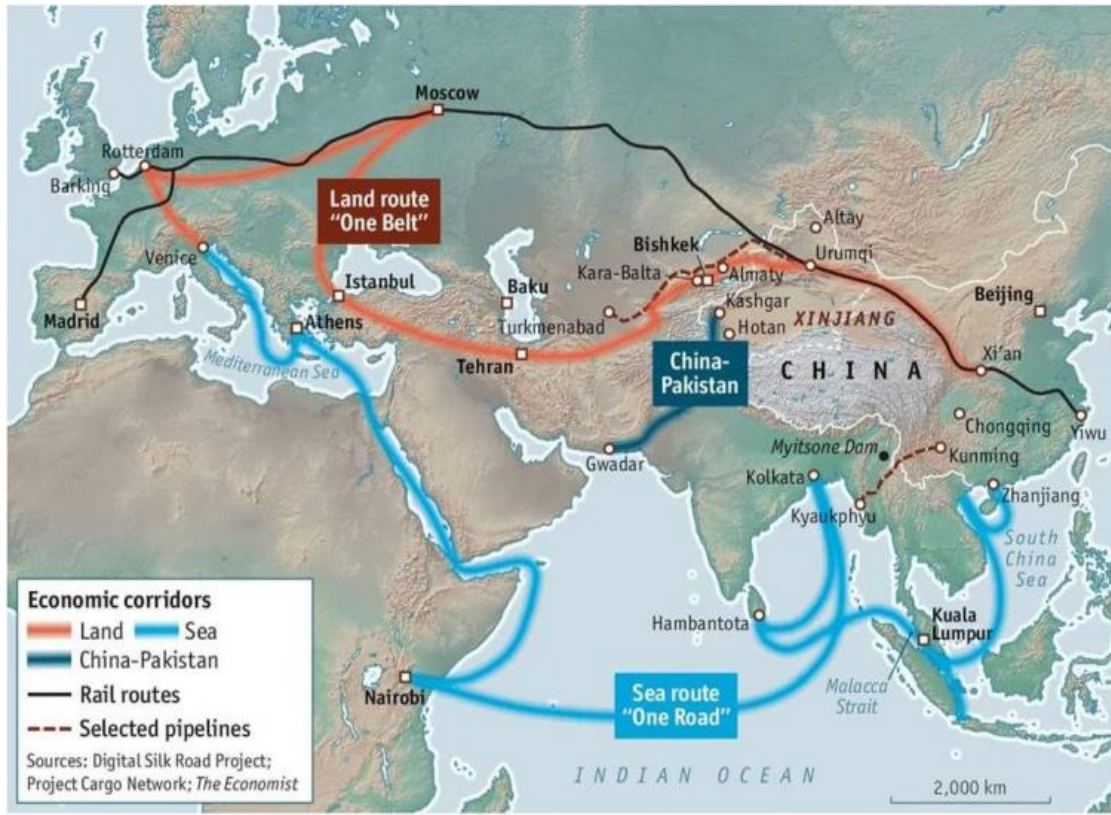

Şekil 1 Mutabakat Zaptı İmzalamış Ülkeler **Kaynak:** DEİK

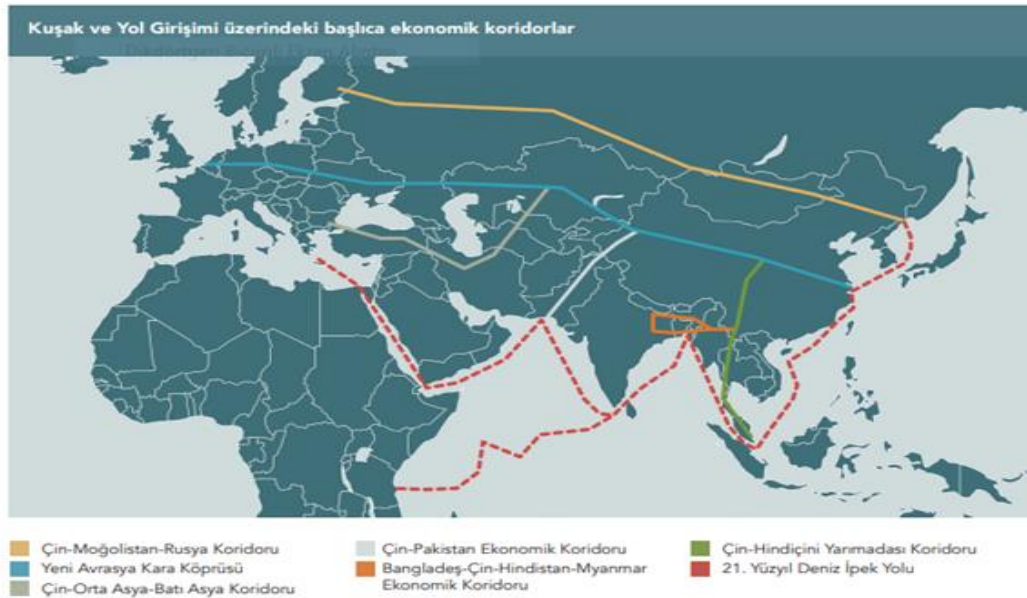
Bir Kuşak, Bir Yol ya da Kuşak-Yol Projesi, Kuşak Yol Girişimi, Kuşak Yol İnisiyatifi veya OBOR (One Belt One Road) olarak da bilinen projedir. Çin devlet başkanı Xi Jinping'in 2013 yılı sonunda Orta Asya ve Güney Asya ülkelerine gerçekleştirdiği bir takım ziyaretleri sırasında bildirdiği ve İtalya'nın da işbirliği ile 2014 yılında bitirmeyi planladığı projedir. Çin-Roma uygarlığı birliği olarak ta değerlendirilen modern ipek yolu projesidir. Bugün Türkiye dâhil dünyada birçok ülkenin, birçok toplumun yorumladığı, konuştuğu bir durum, konu haline gelen Kuşak-Yol Projesi, esas olarak Çin ile Avrupa arasında var olan büyük ticari hacmi geliştirmeyi, artırmayı, ilerletmeyi ve bununda ilerisinde Çin'den Avrupa'ya sevkiyatı kolaylaştırmak, maliyeti düşürmek ve mesafeleri kısaltmak hedeflerini barındıran, yüzyılın dev projesi olarak bilinmektedir. Kuşak-Yol Projesi, karasal olarak eski 'İpek Yolunun Canlandırılması' biçiminde kısaltılacak şekilde de dile getirilmektedir. Proje Çin'den bir malın demiryollarıyla Avrupa'ya varmasını içermektedir. Deniz yoluyla kıyasladığımızda ortalama 40 gün süren mesafeyi yirmi güne düşürmektedir. Hava yoluyla karşılaştırıldığında maliyetleri beşte bir oranına kadar düşürebilmektedir. İlk bakışta bile hem mesafe hem de maliyet açısından çok büyük bir avantaj olduğu görülmektedir. Özünde yeni tren yolları, yeni limanlar, yeni otoyolları, telekomünikasyon alt yapısının iyileştirilmesi, enerji-maden çalışmalarının yapılması bulunmaktadır. Kuşak-Yol Projesinde birden fazla alt rotaların olduğu ilan edilmiştir. Bunlardan biri Çin-Moğolistan-Rusya rotasıdır. En çok revaçta olanıysa Çin-Kazakistan-Rusya-Belarus üzerinden Avrupa'ya varan rotadır. Diğerlerinden ikisi de şunlardır: Tarihi olan Çin-Orta Asya-İran koridoruyla ve orta koridor olarak nitelendirilen Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşan rotadır (21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2023).

Farklı projelerde farklı finansman modelleri uygulanırsa da KYG genel olarak Çin'in dışarıya kalkınma finansmanı ve kısmen de kalkınma yardımı sağladığı bir çerçeve içerisinde şekillenmektedir. Temel olarak günümüzde Çin ile KYG'ye katılım amacıyla bir mutabakat zaptı ya da Çin bankalarından finans kuruluşlarından kaynak sağlamaya yönelik bir anlaşma yapmış olan ülkelerde Çinli yükleniciler ve tedarikçiler ile hayata geçirilen projeler, KYG kapsamında ele alınmaktadır. 2021 başı itibariyle Çin KYG'ye yönelik olarak 138 ülke ve 31

uluslararası örgütle toplam 202 anlaşma imzalamıştır ve Türkiye de bu ülkelere dâhildir. Diğer taraftan KYG kapsamındaki projelerin büyük çoğunluğunda finansmanı Çin'in büyük kamu bankaları sağlamakta, projelerin hayata geçirilmesini de kimi zaman yerel ortaklarla birlikte olsa bile esas olarak Çin'in inşaat, liman yönetimi, madencilik, enerji gibi alanlarda faal olan büyük kamu iktisadi teşekkülleri üstlenmektedir (DEİK.2022:19).

Şekil 2. Yol ve Kuşak Kaynak: 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü

Şekil 3 Başlıca Ekonomik Koridorlar Kaynak: DEİK

Bugün itibariyle Projenin en önemli ayaklarından İtalya'nın güncel gelişmelere bağlı olarak Rusya-Ukrayna arasında arabulucu olması istemiyle Avrupa Birliği tarafından sıkıştırılması, ABD'nin Çin'i zayıflatmak için baskısı vb sebeplerle projeden çekilme yönünde bir duyuruda bulunmuştur (Sputnik, 2023).

Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) projesinin deniz ağı alanında, İran ve Pakistan önemli bir rol oynuyor. Çin, halihazırda Pakistan'ın stratejik Gwadar Limanı'nı geliştiriyor ve karmaşık bir karayolu ve demiryolu ile Çin'in en

batı kısmı olan Sincan'a bağlamak için bir ağ örüyor. Son zamanlarda Çin, İran ile kapsamlı bir Stratejik Ortaklık imzaladı. Sadece bölge için değil, aynı zamanda küresel siyaset için de geniş kapsamlı çıkarımlar yapılmak üzere ortada durmaktadır ve tüm dünyayı etkileme potansiyeli olan bir olaydır. Proje Hindistan'ı etkileyecek ve ABD'nin stratejik çıkarlarını, yararlarında. Çin ile Hindistan arasındaki sınır çatışmaları ve ticaret savaşı, COVID-19 salgını sürecinde yoğunlaşan Çin ve ABD ilişkileri, Çin'in Pakistan ve İran'a daha fazla odaklanması bir bütün olarak ele alınmalı. Çin'in denizcilik iş birliğine anlamında Pakistan ve İran ile, özellikle Hint Okyanusu Bölgesi'ndeki ilişkileri önem arz etmektedir. Bu anlamda bu ilişkiler ABD ve Hindistan'ın bölgedeki stratejik çıkarları üzerindeki etkisi açısından da değerlendirilmelidir (Khan , 2021).

2.2 Pakistan

Dünyanın en eski uygarlıklarından biri olan ve en az 5.000 yıl öncesine dayanan İndus Vadisi uygarlığı, şu anda Pakistan'ın büyük bir kısmına yayılmıştır. MÖ ikinci bin yılda, bu kültürün kalıntıları göç eden Hint-Aryan halklarıyla kaynaştı. Bölge, sonraki yüzyıllarda Persler, Yunanlılar, İskitler, Araplar (İslam'ı getiren), Afganlar ve Türkler tarafından art arda istila edildi. Babür İmparatorluğu 16. ve 17. yüzyıllarda gelişti; İngilizler 18. yüzyılda bölgeye hakim oldu. 1947'de İngiliz Hindistan'ın Müslüman Pakistan devleti (Batı ve Doğu bölümleriyle) ve büyük ölçüde Hindu Hindistan'a ayrılması, iki ülke arasında kalıcı bir gerilim yarattı ve Hindistan ve Pakistan, 1947-48, 1965'te iki savaş ve sınırlı bir çatışma yaşadı (ve sırasıyla 1999 - tartışmalı Keşmir bölgesi hakkında). 1971'de bu ülkeler arasında üçüncü bir savaş (Hindistan'ın Bengalilerin Pakistan siyasetinde marjinalleşmesine tepki gösteren bir yerli hareketine yardım ettiği gerekçesiyle) yaşandı. Savaş Doğu Pakistan'ın Bangladeş'in ayrı bir ulus haline gelmesiyle sonuçlandı. Pakistan, Hindistan'ın nükleer silah testlerine yanıt olarak 1998'in ortalarında kendi testlerini yaptı. Keşmir'in statüsü de dahil olmak üzere büyük ikili anlaşmazlıklar hala çözülmedi, ancak 2021'in başlarında iki ülke, Keşmir'de 2003'te başlayan Kontrol Hatı boyunca ateşkesi sürdürme taahhütlerini yeniden teyit etti. Pakistan, militan gruplarla (devlet kurumlarını ve sivilleri hedef alan Tehreek-e-Taliban Pakistan-TTP ve diğer militan ağlar dahil olmak üzere) on yıllardır süren bir silahlı çatışmaya girdi. Halende devam etmektedir (CIA, 2023).

Pakistan ekonomik olarak Düşük orta gelirli Güney Asya ekonomisi olarak sınıflandırılmaktadır. Son derece yüksek borcu, endemik yolsuzluk büyük para birimi devalüasyonu, büyük gıda güvensizliği ve enflasyon, çevresel olarak kırılgan tarım sektörü olan bir ekonomidir. Bunlara ilaveten Hindistan ve Afganistan ile bölgesel anlaşmazlıklar nedeniyle ülkeye gelen yatırımlar engellenmektedir. Kamu borçları, GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla)'nın 67%'si(2017 için tahmini), dış borçları \$95.671 milyar (2018 tahmini.) döviz rezervi \$16.586 milyar(2019 tahmini), Cari denge \$8.558 milyar(2019 tahmini), ihracat \$30.67 milyar(2019 tahmini), ithalat \$57.976 milyar(2019 tahmini)'dir. 2019 itibarıyla ihracat ortakları şu şekildedir sırasıyla: Birleşik Devletler 14%, Çin 8%, Almanya 7%, Birleşik Krallık 6%. 2019 itibarıyla ithalat ortakları yine sırasıyla: Çin 28%, Birleşik Arap Emirlikleri 11%, Birleşik Devletler 5% (CIA, 2023).

Pakistan'ın yol ve kuşak göstergeleri anlamında önemli bir düşünce kuruluşu olan Council on Foreign Relations (CFR) tarafından derlenen önemli verileri şu şekildedir.

Pakistan 2017
Çin'den Yapılan İthalat: GSMH'nin %6'sı kadar.
Çin'den gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımı: Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımının %7'si.
CFR indeks(Çin'e olan borçlar): GSMH'nin %6,9'u kadar.
Koridor: Çin-Pakistan Koridoru

Tablo 1 Pakistanın Yol ve Kuşak projesi anlamında göstergeleri **Kaynak:** Council On Foreign Relations

Pakistan'ın verilerinin yorumlanmasından varılabilecek en net sonuçlardan biri de kamunun yüksek borçluluk oranı ve Pakistan'ın borçlarını çevirmede yaşayabileceği sıkıntıdır. Küresel sistemde bugün itibarıyla en yüksek tutarda borç veren ülkelerden olan Çin ve ABD veyahut borçlandırmanın tarihçesine bakıldığında bu borçlar karşılığında borç alanın zor durumundan da faydalanarak çok ağır koşullar dayatılabildiği tespit edilmektedir.

Dünya liderlerini ABD'nin ticari menfaatlerini gözeterek büyük bir ağın parçası olmaya teşvik etmek bu küresel işletmeleri yönetenlerin önemli bir hedefidir. En nihayetinde de tek bir dünya devletine doğru evrim Pekin olimpiyatlarının açılış oyunlarında zikredildiği gibi açık bir amaçtır. Sonunda bu dünya liderleri, bağımlılıklarını garanti edecek biçimde bir borç batağına saplandırırlar. Sonra da onları ABD'nin politik, ekonomik ya da askeri ihtiyaçları için ne zaman isterse kullanabileceği bir noktaya sürüklerler (Karşılığında halklarına sanayi siteleri, elektrik santralleri ve havaalanları, büyük altyapı yatırımları sağlayarak politik durumlarını güçlendirirler). Tabi ki ABD mühendislik ve inşaat şirketleri de inanılmaz derecede zenginleşir. Nitekim ülkemiz dâhil birçok ülkede bu büyük yatırımları finanse eden ve gerçekleştirenler bu büyük ÇUŞ'lardır. Bu durum gittikçe bozulan bir gelir dağılımına sebep vermektedir. Ekonomik büyüme amacıyla alınan bu yardımlar ve yatırımlar sadece küçük bir sınıfın zenginleşmesine ve ödenmesi gereken şişirilmiş borçlar (çeşitli muhasebe hile ve teknikleriyle) olarak toplumun büyük kısmına devasa borçlar olarak dönmektedir. Büyük şirketler bu durumu demokrasinin aleyhine, şirketokrasi olarak adlandırabileceğimiz bir sistemle kendilerine yontmaktadırlar (Perkins, 2018:8).

Nitekim Pakistan Çin'e olan borçları nedeniyle çok önemli ve stratejik bir liman olan Gwadar port ve hinterlandında nüfusunu çok artırmış ve bu bölgede kitlesel gösterilere bile yol açmıştır bu nüfus.

3 Sonuç

Bütün bu söylenenlerden sonra denilebilir ki Çin iki kutuplu dünyada Doğu'nun temsilciliğini Batı'dan alabilecek midir? Bazı akademik ve politik çevrelerde bunun da ötesi tahayyül edilerek dünya liderliğini ABD'den alabileceği konuşulmaktadır. Bugün bakıldığında Pakistan'ın bu iki ana kutup arasında nerede olacağı içinde bulunduğumuz günlerde belirlenebilecek gibi durmaktadır. Ülkede İmran Khan ve taraftarları ile diğerleri arasındaki çatışmanın kim tarafından kazanılacağına bağlı gibi durmaktadır.

Konumuz açısından 'Borçla Köleleştirme' yüzyıllardır var olan bir durum olarak Pakistan özelinde şimdilik önemli borç veren olarak Çin lehine sonuçlar doğurmuş gibi görünmektedir. Bunun en somut göstergelerinden biri Gwadar Liman Projesindeki gelirlerin %91'ini alıyor olmasıdır. Bu Çin'in Pakistan'a verdiği borçlara karşılık alınmış en önemli ödün gibi durmaktadır ve Çin'in buradaki nüfusunun artarak süreceğini beklemek hata olmayacaktır. Çünkü yol ve kuşak projesinde oluşturulmak istenen Çin-Pakistan ekonomik koridorunun (6 kara koridorundan bulunmaktadır) en önemli ayaklarından biridir ve Çin için asıl enerji kaynağı olan Ortadoğu'ya ulaşma, bağlantı noktasıdır.

Günümüz dünyasında var olan Doğu ve Batı şeklindeki ayrımın genel hatlarıyla birçok sınırı şekillendirmekte olduğu gibi BRI projesinde de başat rol oynadığı gözükmektedir. Özellikle Çin'in Rusya ile olan askeri-politik ilişkileri bugün gelinen noktada Ukrayna savaşıyla birlikte daha açık ve net bir resim ortaya koymaktadır. Tayvan problemi de Batı dünyasıyla arasında önemli bir sorun olarak durmaktadır.

Kazan Kazan esaslı bir ticari-ekonomik-politik ilişkilerin hakim olduğu küresel bir sistem iyi bir dünya için elzem gibi durmaktadır.

Kaynakça

- Hışırlı, S. Karaçor, Zeynep, Fırat, Emine (2022). "Globalization, Road and Belt Project and Expected Results" in Proceedings of International Conference of Eurasian Economies 2022, pp.124-129, Baku - AZERBAIJAN.
- Kazgan, G. (2012). **Dünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri**, *Turkish Economic Association Discussion Paper*, No. 2012/53.
- Khan, A. (2021). China's Maritime Cooperation with Pakistan and Iran: Implications for the Region (*The BRIQ Working Paper Series, No. 1*). Istanbul: The Center for Belt and Road Studies, Istinye University.
- Perkins, J.(2018). **Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları 2-Şirketokrasi ve Ondan Kurtulmanın Yolları**, İstanbul: April.
- Toynbee, A. J.(2002). **Dünya Batı ve İslam**, İstanbul: Pınar.
- Belt and Road Initiative, 02.07.2023 tarihinde
- <https://www.cfr.org/article/belt-and-road-tracker> sayfasından erişilmiştir.
- CIA, Pakistan, 23.06.2023 tarihinde
- <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/pakistan/#introduction> sayfasından erişilmiştir.
- Council On Foreign Relation, 23/06/2023 tarihinde
- <https://www.cfr.org/article/belt-and-road-tracker>, Pakistan sayfasından erişilmiştir.
- Hışırlı, S. (2023) Gap Gündemi, 22.06.2023 tarihinde
- <https://www.gapgundemi.com/yazar/serhat-hisirli/neo-klasik-iktisat-ve-dogu-bati-1-2709-kose-yazisi>
- sayfasından erişilmiştir.
- Kurtoğlu Kaan Ramazan. (2020) 09.07.2022 tarihinde
- <https://twitter.com/kurtoylukagan/status/1287989780668653568> sayfasından erişilmiştir.
- Sputnik, 22.06.2023 tarihinde
- <https://sputniknews.com.tr/20230509/italya-cinin-kusak-ve-yol-projesinden-cikmayi-planliyor-1070864773.html> sayfasından erişilmiştir.
- 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Yüzyılın Konsepti: Bir Yol Bir Kuşak 04.07.2023 tarihinde
- <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/yuzyilin-konsepti-bir-kusak-bir-yol> sayfasından erişilmiştir.